

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBLESKI JANA PAWŁA II

Raport z badań rezultatów miękkich realizowany w projekcie „Przez języki świata do pracy”

*Analiza jakościowych zmian w psychospołecznym
funkcjonowaniu uczestników projektu*

Przygotował: Wojciech Otrębski
Grudzień 2007

Projekt Partnerstwo na Rzecz Rozwoju „Per linguas mundi ad laborem (Przez
języki świata do pracy)” realizowany przy udziale środków Europejskiego
Funduszu Społecznego w ramach IW Equal

Wstęp

Prezentowane poniżej wyniki stanowią część szerszych badań psychologicznych prowadzonych w grupie uczestników kursów językowych realizowanych w ramach projektu *Przez języki świata do pracy*. Cały projekt badań psychologicznych obejmował wszystkie te sfery funkcjonowania człowieka, które mogłyby być podatne na zmiany dokonujące się w trakcie intensywnych oddziaływań rehabilitacyjnych. Złożoność propozycji rehabilitacyjnych podejmowanych w projekcie, innowatorstwo metod nauczania i pomocy dydaktycznych z jednej strony oraz specyfika funkcjonowanie grupy beneficjentów (osoby niewidzące i z zaburzeniami widzenia), szczególnie w zakresie ich procesów poznawczych, osobowości, emocjonalno-motywacyjnych, jak też psychospołecznych z drugiej strony wytyczyły zakres prowadzonych analiz i zdecydowały o doborze odpowiednich metod.

Celem prowadzonych badań było uchwycenie jakościowej zmiany w zakresie procesów poznawczych, osobowości i funkcjonowania psychospołecznego jako efektu oddziaływań rehabilitacyjnych prowadzonych w ramach projektu.

Konieczność uchwycenia zmian w funkcjonowaniu, pod wpływem oddziaływań rehabilitacyjnych, wymusiła odpowiednią organizację badań i czas ich realizacji. Założono, że prowadzone one będą z każdym uczestnikiem dwukrotnie, przy użyciu tych samych metod. Dlatego też badania prowadzone były w pierwszych tygodniach po rozpoczęciu kursu językowego przez każdą z grup beneficjentów, a następnie w ostatnich tygodniach lub częściowo po ich zakończeniu. Ze względu na to, że kursy realizowane były w dwóch miejscach Lublin i Warszawa oraz w trzech czasowo różnych grupach (rozpoczynających zajęcia we wrześniu 2006, marcu 2007 i w wakacje 2007) organizacja badań indywidualnych prowadzonych z tak dużą liczbą czasochłonnych metod stanowiła ogromne przedsięwzięcie logistyczne wymagające zatrudnienia do ich

realizacji dużej grupy osób. Niestety nie udało się uniknąć małych potknięć i konieczności przesunięcia realizacji części badań poza zaplanowane okresy.

Opisywane poniżej wyniki dotyczą fragmentu badań jakościowej zmiany w **funkcjonowaniu psychospołecznym** uczestników kursów językowych. Interesowało nas tu w jakim stopniu oddziaływania rehabilitacyjne powodują podniesienie kompetencji uczestniczących w nich osób w zakresie osobowości społecznej, kompetencji społecznych, umiejętności życiowych i zainteresowań zawodowych.

Jak wspomniano wyżej badania prowadzone były w kontakcie indywidualnym. Uczestnicy kursów przy pomocy różnych metod dokonywali samooceny swojego psychospołecznego funkcjonowania na początku i po zakończeniu kursów językowych. W zakresie dwóch zagadnień szczegółowych – kompetencji społecznych i umiejętności życiowych - postanowiono skonfrontować uzyskane samooceny z oceną dokonaną przez osobę ze środowiska badanego. Uzyskano w ten sposób informację na ile samoocena jest zbieżna z odbiorem społecznym beneficjenta w zakresie analizowanych aspektów funkcjonowania.

W tym miejscu chciałbym wyrazić słowa podziękowania dla współpracującego ze mną zespołu studentów, który wziął na siebie cały trud związany z prowadzeniem badań i przygotowaniem wyników do zamieszczenia w bazie. Zespół ten tworzyły Panie: Herok Aleksandra, Heitzman Maria, Kolarz Agnieszka, Kudelka Karolina. W realizacji raportu współpracowałem dodatkowo z Otrębską Karoliną i Sienkiewiczem Zbigniewem. Wszystkim serdecznie dziękuję.

Metodologia badań

Grupa badanych

Grupę badanych stanowili uczestnicy kursów językowych rozpoczynających się we wrześniu 2006, marcu 2007 i w wakacje 2007, zarówno w Lublinie, jak i w Warszawie. Dodatkowo badania prowadzone były także w grupie wskazanych przez beneficjentów osób ze środowiska ich przebywania.

Istnieje pewna trudność w precyzyjnym określeniu liczby badanych i ich zróżnicowania ze względu na płeć. Problemy organizacyjne, jak również niechęć niektórych badanych do uczestniczenia w nich powodowały, że otrzymaliśmy różne liczebności w pierwszym i drugim badaniu, różna jest także liczebność w poszczególnych metodach. Niektórych badań nie mogliśmy wziąć pod uwagę w trakcie prowadzonych analiz ze względu na niekompletność wyników. Poniżej prezentuję szczegółowe liczebności.

Nabór z września 2007 i marca 2008 (Lublin i Warszawa):

- I badanie 56 osób (35 kobiet, 21 mężczyzn),
- II badanie 40 osób (27 kobiet, 13 mężczyzn),

Grupa wakacyjna (Lublin, Warszawa)

- 25 osób (13 kobiet, 12 mężczyzn)

Badania środowiskowe (KKS i ŻUN) – wysłane 54

- wróciło 18 (13 K, 5 M) KKS; 11 (8 K, 3 M) ŻUN

Metody wykorzystane w badaniach

W prowadzonych badaniach zastosowano dostępne w Polsce metody, które pozwalają na opis psychospołecznego funkcjonowania, szczególnie istotnego w kontekście ról społecznych i zawodowych. Większość z nich przeznaczona jest dla ogólnej populacji. Jedną z nich natomiast jest to metoda skonstruowana dla osób niewidomych i słabo widzących. Do badań zastosowano:

- społecznych aspektów osobowości (CPI),
- kompetencji społecznych (KKS),
- umiejętności życiowych (ŻUN),
- zainteresowań zawodowych (ZSPZ).

Kalifornijski Inwentarz Osobowości (CPI) Gough'a (18 skal)

Dominacja (Do),	Tolerancja (To),
Ambicja (Cs),	Chęć podobania się (Gi)
Towarzyskość (Sy),	Typowość (Cm),
Swoboda towarzyska (SP),	Powodzenie przez konformizm (Ac),
Poczucie własnej wartości (Sa),	Powodzenie przez niezależ. (Ai),
Dobre samopoczucie (Wb),	Wydajność umysłowa (Ie),
Odpowiedzialność (Re),	Wnikliwość psychologiczna (Py),
Uspołecznienie (So),	Rzutkość (Fx),
Opanowanie (Sc),	Kobiecość (Fe).

Kwestionariusz KKS – A. Matczak, wynik ogólny i trzy skale:

I – opisuje poziom kompetencji warunkującej efektywność zachowań w sytuacjach intymnych,

ES - opisuje poziom kompetencji warunkującej efektywność zachowań w sytuacjach ekspozycji społecznej,

A - opisuje poziom kompetencji warunkującej efektywność zachowań w sytuacjach wymagających asertywności.

Inwentarz Życiowych Umiejętności Osób Niewidomych (ZUN) – T. Witkowskiego

I – Obsługiwanie siebie,

IV – Wiedza i jej zastosowanie,

II – Poruszanie się i orientacja,

V – Udział w życiu społeczno-kulturalnym,

III – Uspołecznienie,

VI – Praca zawodowa.

Zeszyt samopoznania preferencji zawodów (ZSPZ) – J.L., Hollanda

- Preferencja czynności zawodowych (ZSPZ-CP),
- Samoocena kompetencji zawodowych (ZSPZ-R).

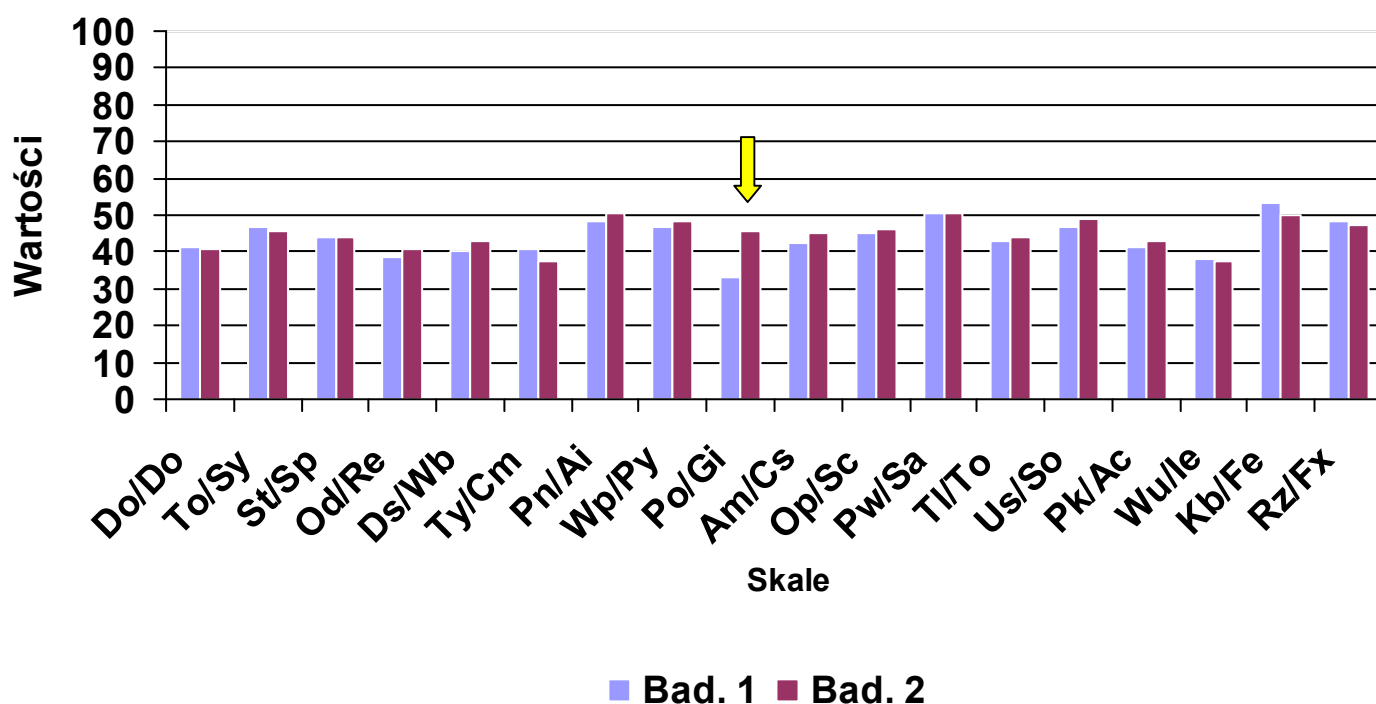
Wyniki badań

Wobec uzyskanych wyników zastosowano podstawowe procedury statystyczne przewidziane dla analiz grupowych. Obliczono średnie i odchylenia standardowe, a następnie szukając różnic między poszczególnymi grupami wyników zastosowano parametryczne lub nieparametryczne testy istotności różnic. Efekty prowadzonych analiz zostaną zaprezentowane dla

poszczególnych aspektów psychospołecznego funkcjonowania. Najpierw przedstawione zostaną wyniki dla całej grupy (obejmuje to osoby z kursów rozpoczynających się we wrześniu 2006 i marcu 2007) oraz dla wydzielonych w niej podgrup płci. Następnie prezentowane będą wyniki dla grupy wakacyjnej i wyróżnionych w ramach niej podgrup płci. W zakresie oceny poziomu kompetencji społecznych i życiowych umiejętności badanych dodatkowo prezentowane będzie zróżnicowanie uzyskanych wyników samooceny z wynikami ujawniającymi ocenę środowiskową.

Osobowość społeczna

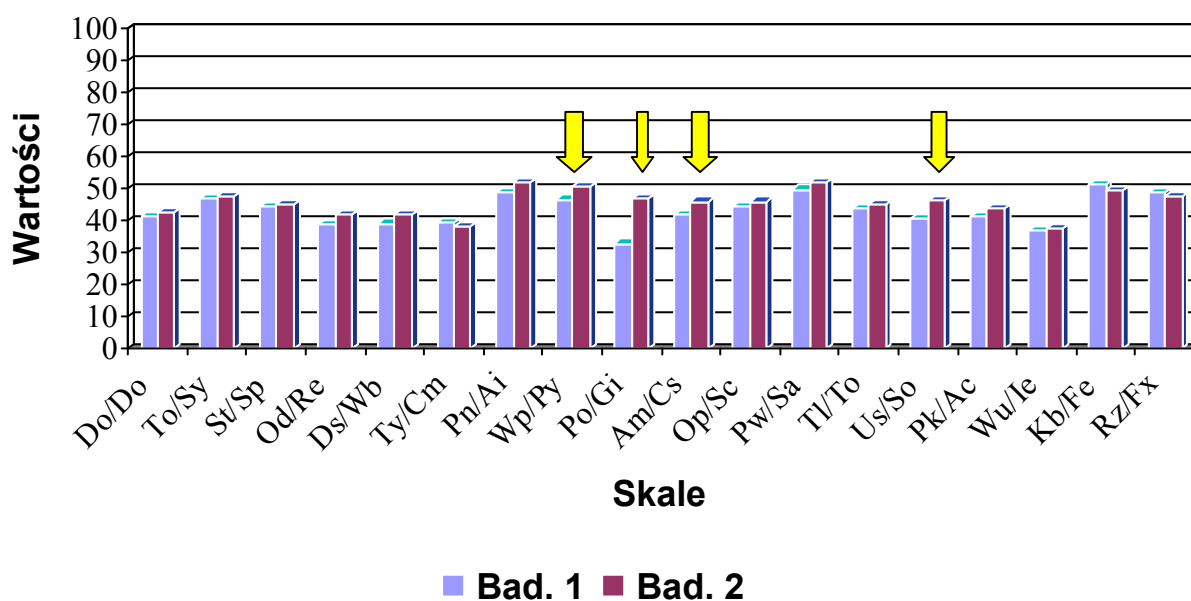
Wyk. 1. Osobowość społeczna (CPI) – cała grupa

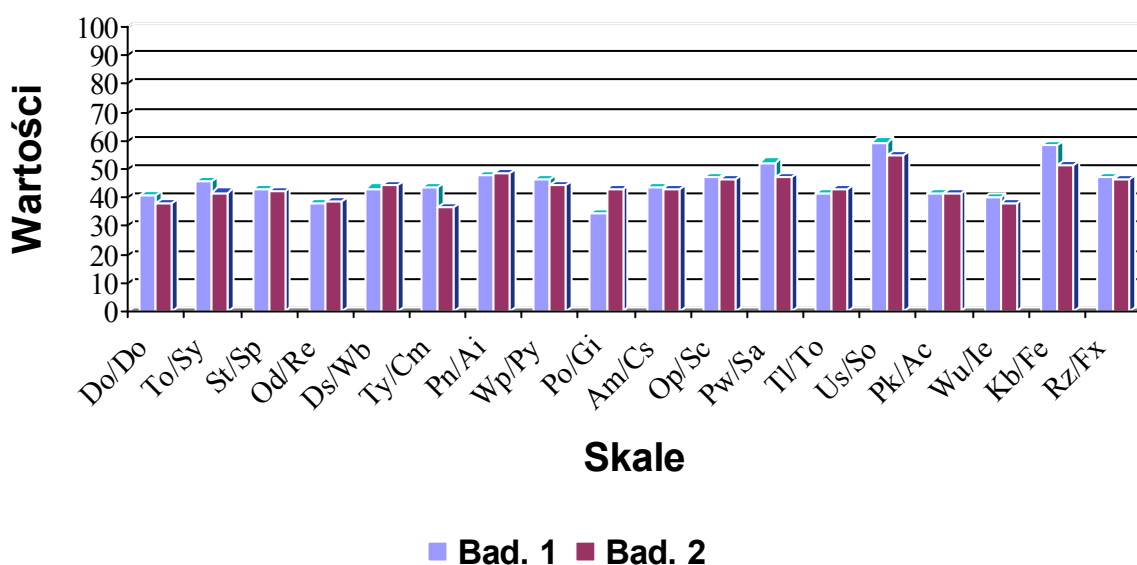
Porównanie wyników badań osobowości społecznej z pierwszego i drugiego badania dla wszystkich badanych z grup marcowej i wrześniowej wykazało, że jedynie w skali *chęć podobaania się* ($p \leq 0.001$) występuje różnica istotna statystycznie (wyk. 1; aneks tab. 1). Bardziej obecne jest ono natomiast w analizach wyników dla podgrup płci. U kobiet występuje w skalach:

wnikliwość psychologiczna ($p \leq 0.05$); chęć podobania ($p \leq 0.001$); ambicji ($p \leq 0.05$); uspołecznienia ($p \leq 0.01$) (wyk.2; aneks tab. 2). Natomiast w podgrupie mężczyzn zaobserwowano brak istotnego zróżnicowania wyników w osobowości społecznej między pierwszym a drugim badaniem (wyk. 3; aneks tab. 3).

Wyk. 2. Osobowość społeczna (CPI) – podgrupa kobiet

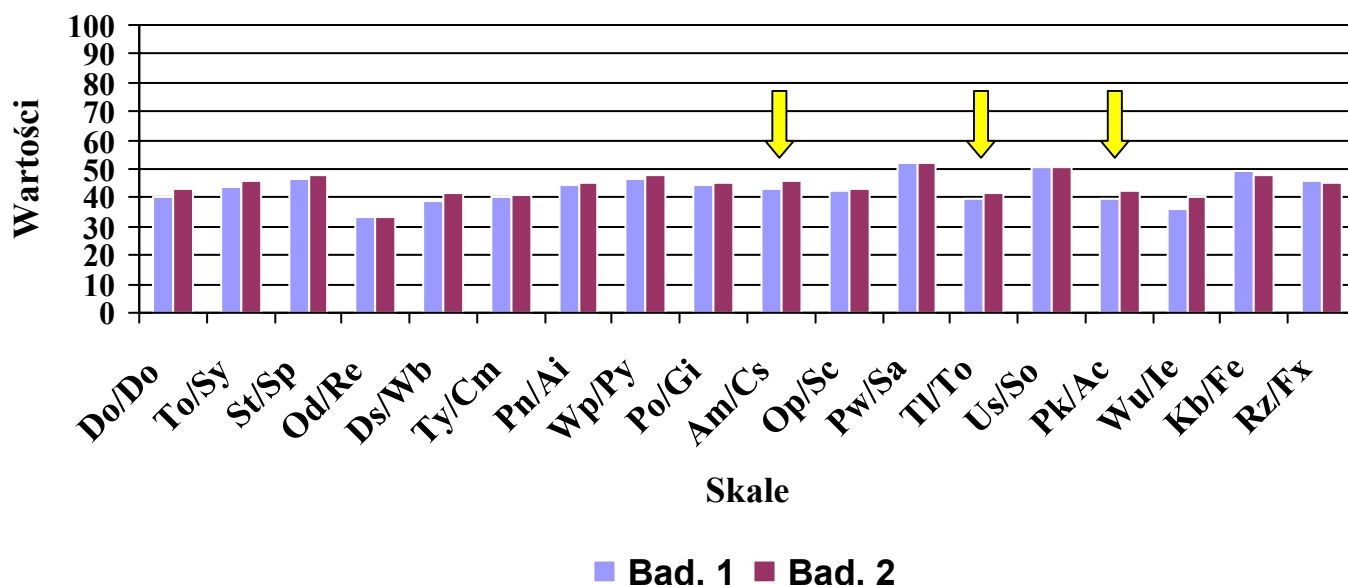

Wyk. 3. Osobowość społeczna (CPI) – podgrupa mężczyzn

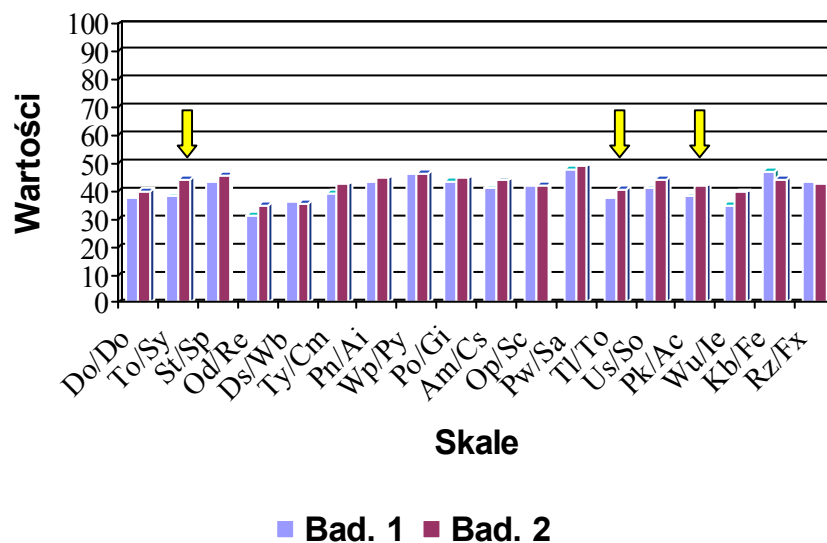
Wyniki uzyskane przez badanych z grupy wakacyjnej wykazały znacznie większe zróżnicowanie niż te uzyskane przez grupę i podgrupy analizowane powyżej. Analizując grupę wakacyjną jako całość zauważamy, iż w drugim badaniu beneficjenci uzyskują istotnie wyższe wyniki w skalach: *ambicji* ($p \leq 0,05$); *tolerancji* ($p \leq 0,05$); *powodzenia przez konformizm* ($p \leq 0,05$) niż w pierwszym (wyk. 4; aneks tab. 4).

Wyk. 4. Osobowość społeczna (CPI) – grupa wakacyjna

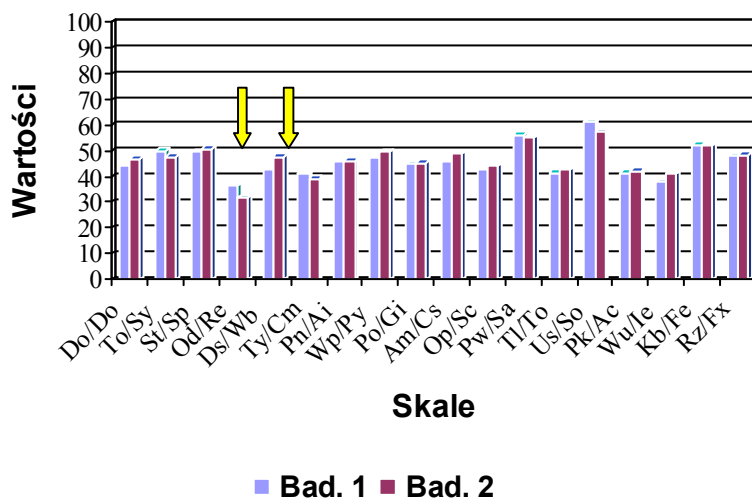

Analiza wyników podgrup płci w grupie wakacyjnej przynosi kolejne zróżnicowania w zakresie cech opisujących osobowość społeczną między badaniem pierwszym i drugim. Kobiety niewidome i słabo widzące uczestniczące w kursie językowym osiągnęły istotnie wyższe wyniki również w trzech skalach: *towarzystości* ($p \leq 0,01$); *tolerancji* ($p \leq 0,05$); *powodzenia przez konformizm* ($p \leq 0,05$) (wyk. 5; aneks tab. 5). Natomiast szkoleni językowo w wakacje mężczyźni osiągnęli podobne zróżnicowanie w dwóch skalach: *odpowiedzialności* ($p \leq 0,05$) i *dobrego samopoczucia* ($p \leq 0,05$) (wyk. 6; aneks tab. 6).

Wyk. 5. Osobowość społeczna – podgrupa kobiet badanych w wakacje

Wyk. 6. Osobowość społeczna – podgrupa mężczyzn badanych w wakacje

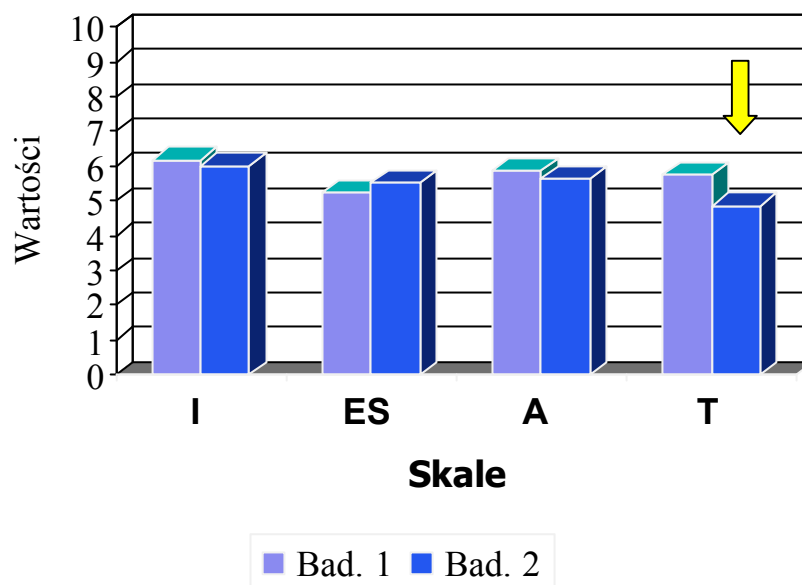

Kompetencje społeczne

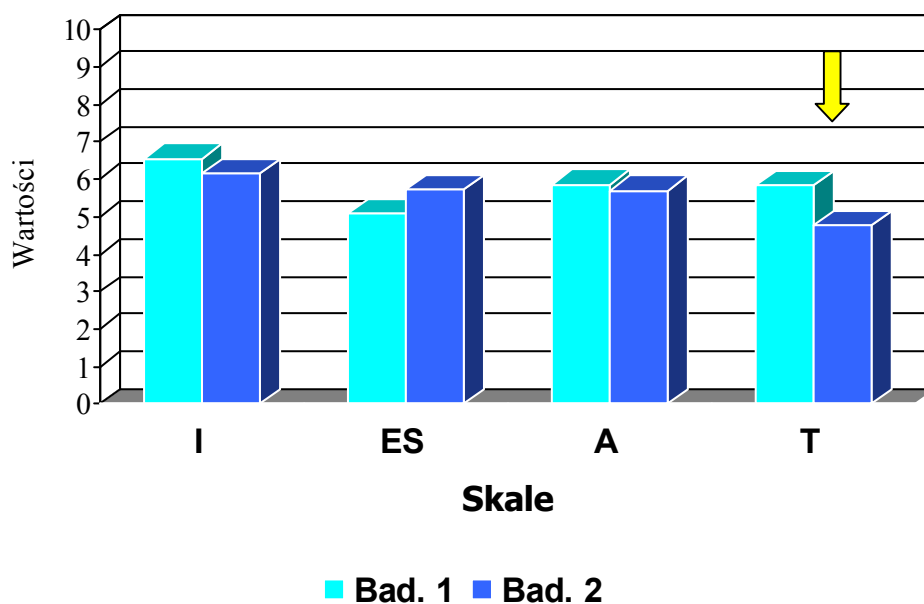
Analiza wyników opisujących uzyskany przez uczestników kursów z września 2006 i marca 2007 (w pierwszym i w drugim badaniu) poziom kompetencji społecznych przyniosła duże zaskoczenie. Okazało się, że wynik ogólny (T) zmienił się istotnie statystycznie w taki sposób, iż w badaniu drugim

badani ocenili swoje kompetencje społeczne gorzej niż w pierwszym (wyk. 7; aneks tab. 7). Szukając wyjaśnienia uzyskanych ocen można przypuszczać, że konieczność zaangażowania w działania szkoleniowe zdecydowanie zweryfikowała samoocenę poziomu kompetencji u beneficjentów.

Wyk. 7. Kompetencje społeczne – cała grupa

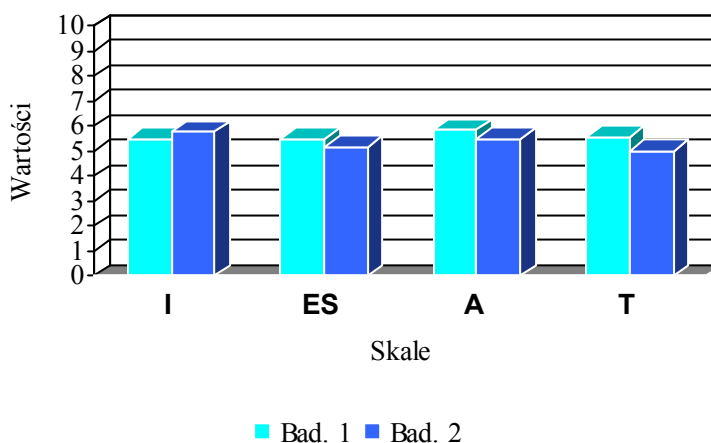

Wyk. 8. Kompetencje społeczne (KKS) – kobiety (c.g.)

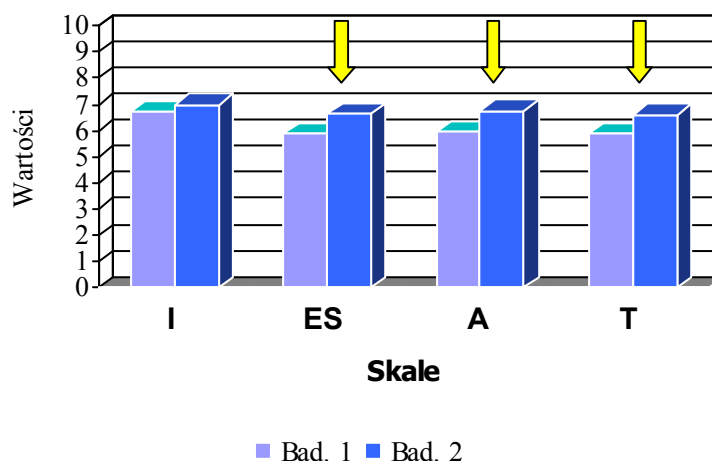
Zmienność samooceny poziomu kompetencji społecznej w podobny sposób jak w całej grupie badanych zauważono także w podgrupie kobiet ($p \leq 0,05$). Nie uzyskała ona natomiast istotności statystycznej dla podgrupy mężczyzn (wyk. 8-9; aneks tab. 8-9).

Wyk. 9. Kompetencje społeczne (KKS) – mężczyźni (c.g.)

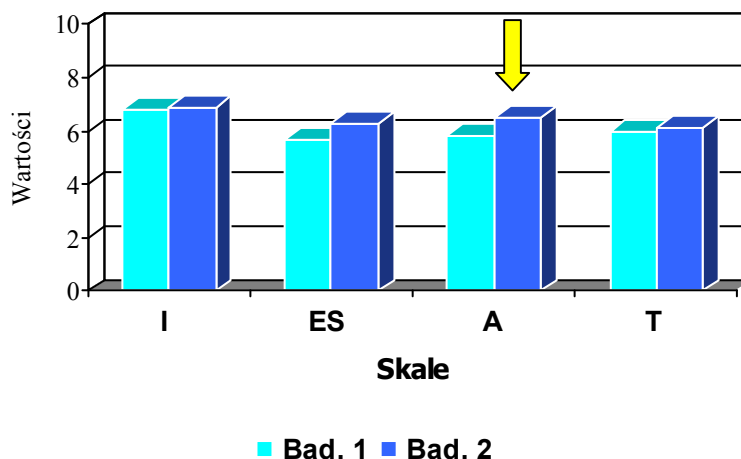
Podobnie jak dla skal opisujących osobowość społeczną, tak i dla samooceny poziomu kompetencji społecznych, w grupie wakacyjnej otrzymaliśmy zdecydowanie bardziej widoczne zróżnicowanie wyników między pierwszym a drugim badaniem. U badanych z tej grupy zaobserwowano istotny wzrost poziomu kompetencji społecznej opisywanej przez wynik ogólny – T ($p \leq 0,05$), jak też w skalach opisujących: efektywność zachowań w sytuacjach ekspozycji społecznej – ES ($p \leq 0,05$) oraz efektywności zachowań w sytuacjach wymagających asertywności – A ($p \leq 0,05$) (wyk. 10; aneks tab. 10).

Wyk. 10. Kompetencje społeczne (KKS) – grupa wakacyjna

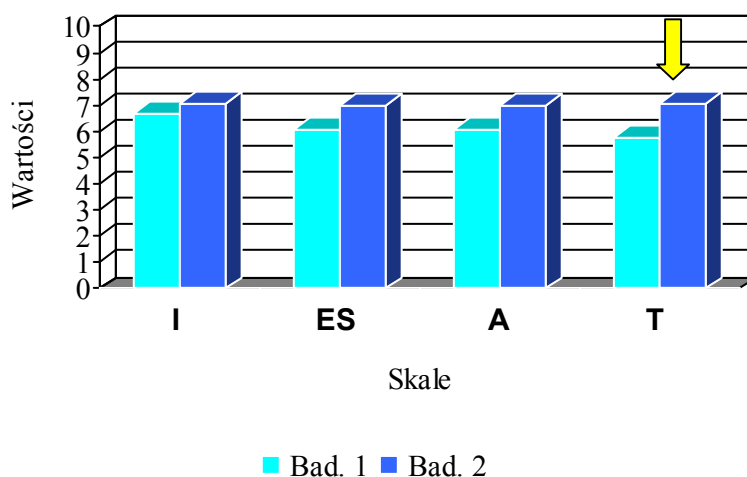

Analiza wyników uzyskanych przez podgrupy płci z grupy wakacyjnej wykazała podobny kierunek zróżnicowania. Kobiety uczestniczące w kursie wakacyjnym oceniają w drugim badaniu swój poziom kompetencji społecznej w zakresie efektywności zachowań w sytuacjach wymagających asertywności (A) jako istotnie wyższy niż w pierwszym ($p \leq 0,05$). Natomiast badani mężczyźni uzyskali zmianę istotną statystycznie w zakresie ogólnego poziomu (T) swojej kompetencji społecznej między pierwszym a drugim badaniem ($p \leq 0,01$) (wyk. 11-12; aneks tab. 11-12).

Wyk. 11. Kompetencje społeczne (KKS) – kobiety (wakacje)

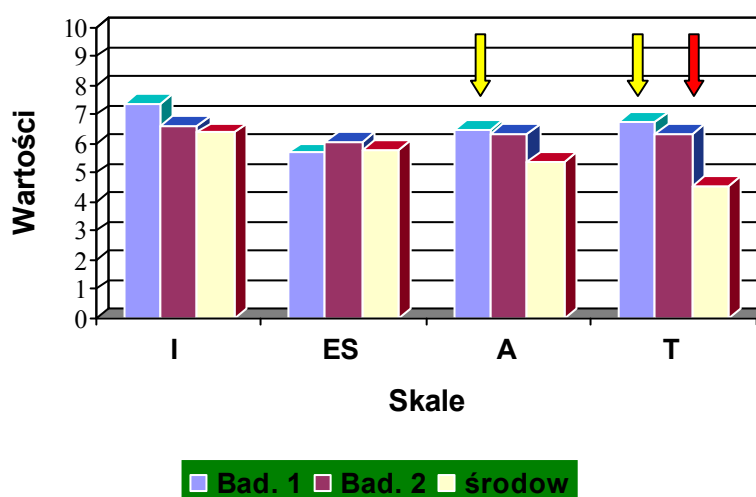

Wyk. 12. Kompetencje społeczne (KKS) – mężczyźni (wakacje)

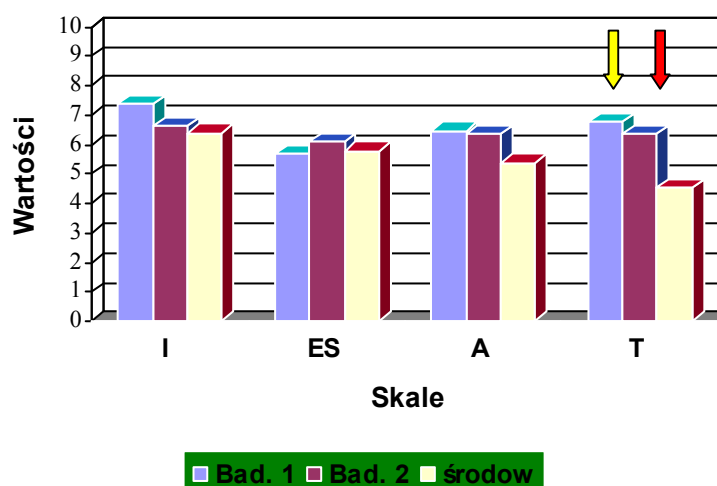

Bardzo interesujące zróżnicowanie uzyskano prowadząc analizy dla grupy uczestników kursów, którzy ocenieni byli także przez swoje środowisko. Analizując ich łącznie zauważono, że ocena poziomu kompetencji beneficjentów dokonana przez osobę ze środowiska jest istotnie statystycznie niższa w zakresie ogólnego poziomu – T ($p \leq 0,001$) i efektywności zachowań w sytuacjach społecznych wymagających asertywności – A ($p \leq 0,05$) niż ich samoocena w pierwszym badaniu (wyk. 13; aneks tab. 13). Podobne zróżnicowanie ale tylko w zakresie ogólnego poziomu kompetencji społecznych – T uzyskano też dla badania drugiego ($p \leq 0,01$) (wyk. 13; aneks tab. 14).

Wyk. 13. Kompetencje społeczne (KKS) – cała grupa + środowisko

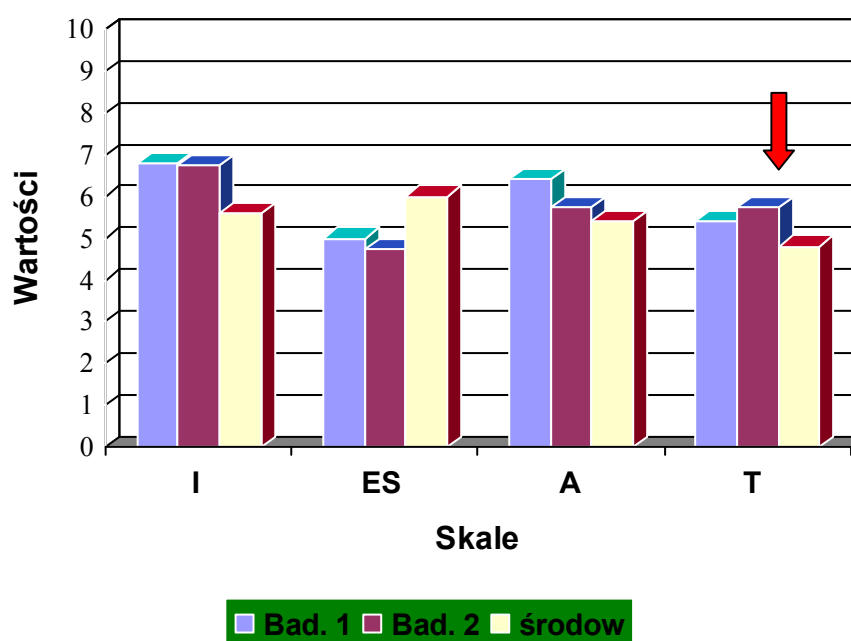

Wyk. 14. Kompetencje społeczne (KKS) – podgrupa kobiet + środowisko

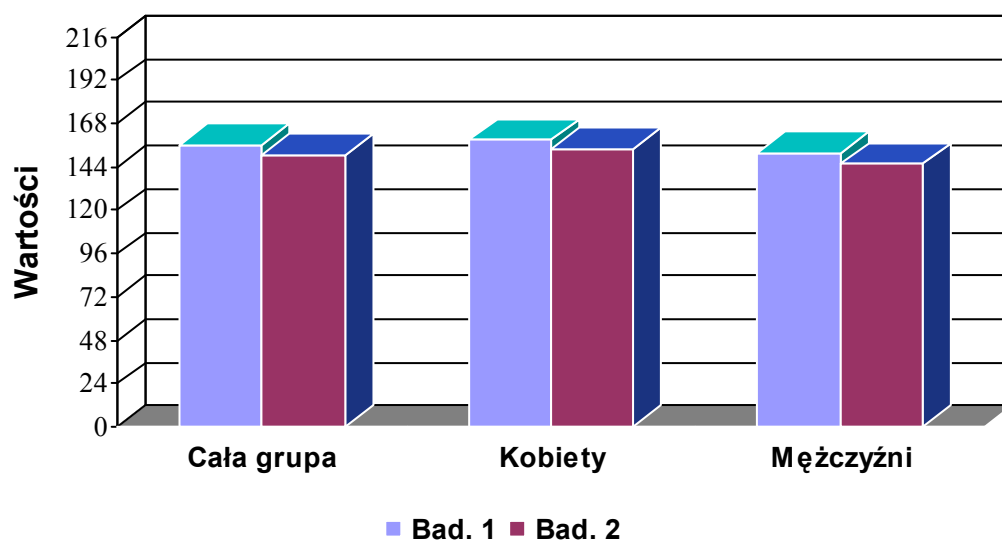
Wyniki uzyskane dla całej grupy zostały częściowo potwierdzone wynikami uzyskanymi przez podgrupy płci. W podgrupie badanych kobiet zauważono, że samoocena ich poziomu kompetencji społecznych zarówno w pierwszym jak i w drugim badaniu jest istotnie statystycznie wyższa od tej jaką uzyskują ze środowiska (odpowiednio: $p \leq 0,01$ i $p \leq 0,05$) (wyk. 14; aneks tab. 15-16). Natomiast w podgrupie mężczyzn prawidłowość ta wystąpiła jedynie w zakresie wyników z drugiego badania ($p \leq 0,05$) (wyk. 15; aneks tab. 17-18).

Wyk. 15. Kompetencje społeczne (KKS) – podgrupa mężczyzn + środowisko

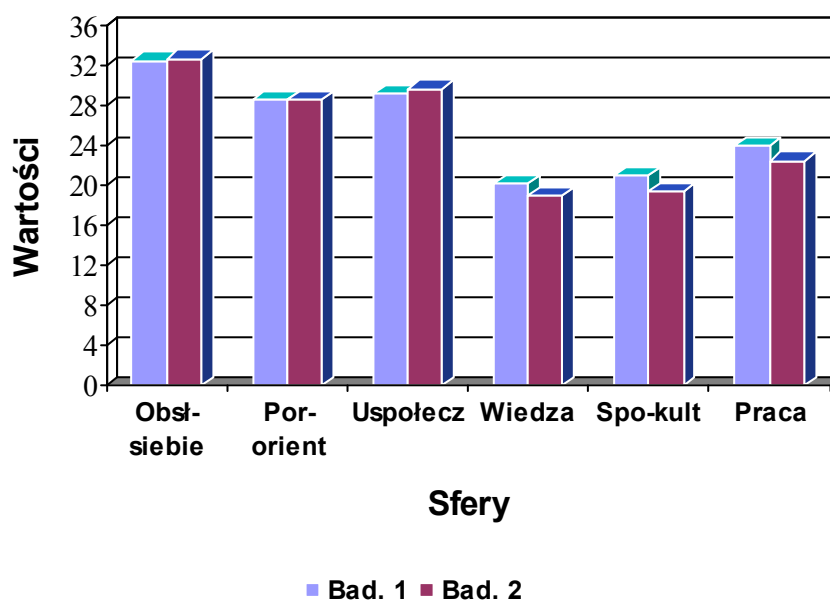

W zakresie kolejnego z analizowanych aspektów psychospołecznego funkcjonowania beneficjentów, jakim jest poziom życiowych umiejętności, różnice wyników między pierwszym a drugim badaniem są zdecydowanie mniej widoczne. W grupie tych rozpoczynających kursy językowe we wrześniu 2006 i w marcu 2007 nie zaobserwowano zróżnicowania ani wyniku ogólnego, ani też wyników w poszczególnych sferach. Obserwacja ta dotyczy zarówno wyników dla całej grupy, jak i dla podgrup płci (wyk. 16-19; aneks tab. 19-21).

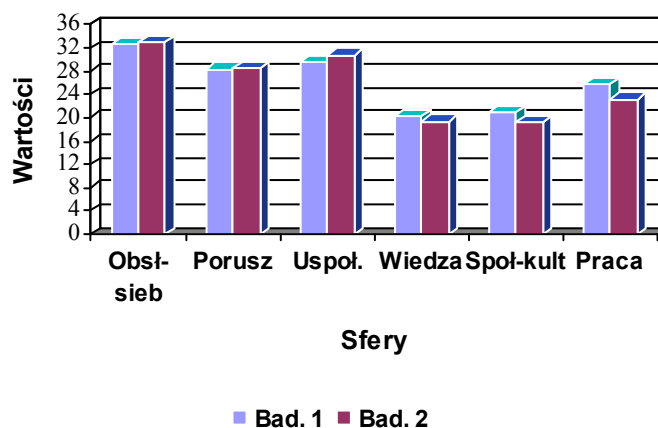
Wyk. 16. Życiowe umiejętności (ŻUN)

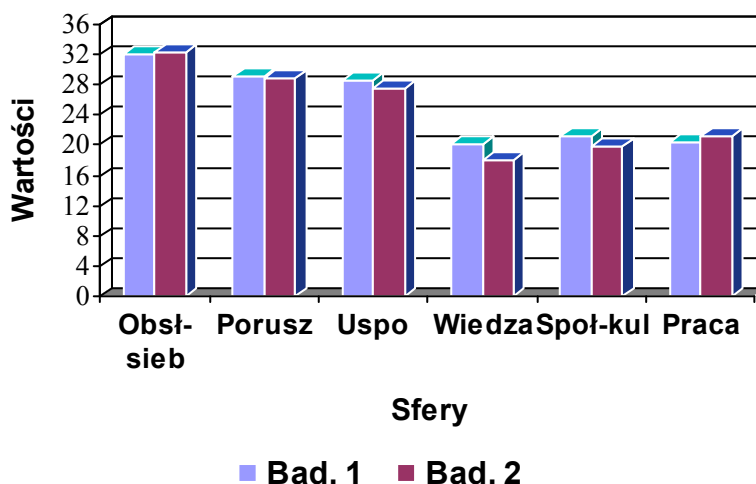
Wyk. 17. Życiowe umiejętności (ŻUN) sfery - cała grupa

Wyk. 18. Życiowe umiejętności (ŻUN) sfery - kobiety (c. g.)

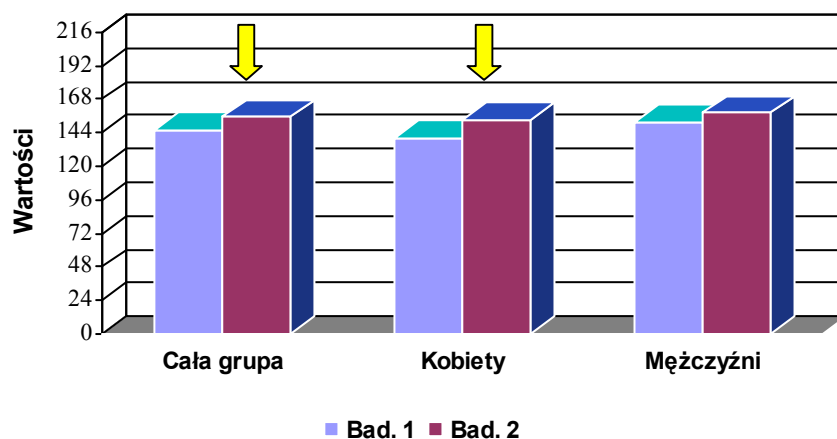
Wyk. 19. Życiowe umiejętności (ŻUN) sfery - mężczyźni (c. g.)

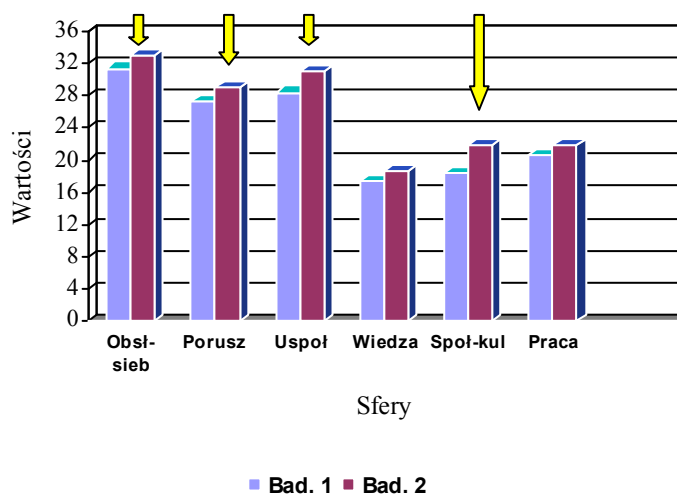
Analizy dotyczące zróżnicowania w zakresie życiowych umiejętności beneficjentów prowadzone w grupie wakacyjnej przyniosły ciekawe informacje. Ogólny poziom umiejętności życiowych w drugim badaniu oceniony był przez uczestników kursów jako istotnie wyższy. Prawidłowość ta wystąpiła w całej grupie badanych ($p \leq 0,01$) i podgrupie kobiet ($p \leq 0,05$) (wyk. 20; aneks tab. 22-24).

Także istotnie wyższe wyniki w drugim badaniu uzyskano w poszczególnych sferach. Dla całej grupy badanych są to sfery: *obsługiwanie siebie* ($p \leq 0,05$); *poruszanie się i orientacja* ($p \leq 0,05$); *uspołecznienie* ($p \leq 0,001$); *udział w życiu społeczno-kulturalnym* ($p \leq 0,001$) (wyk. 21; aneks tab. 22). W podgrupie kobiet są to sfery: *poruszanie się i orientacja* ($p \leq 0,05$); *uspołecznienie* ($p \leq 0,001$); *udział w życiu społeczno-kulturalnym* ($p \leq 0,01$) (wyk. 22; aneks tab. 23). Natomiast w podgrupie mężczyzn są to sfery: *poruszanie się i orientacja* ($p \leq 0,05$); *udział w życiu społeczno-kulturalnym* ($p \leq 0,05$) (wyk. 23; aneks tab. 24).

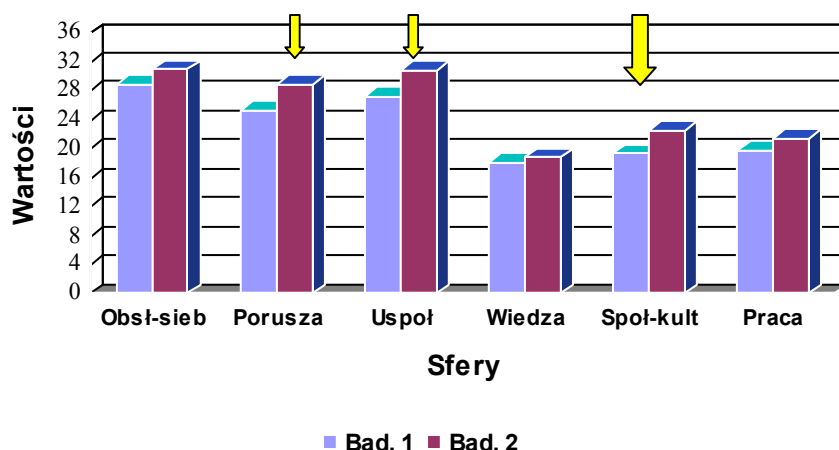
Wyk. 20. Życiowe umiejętności (ŻUN) – grupa wakacyjna

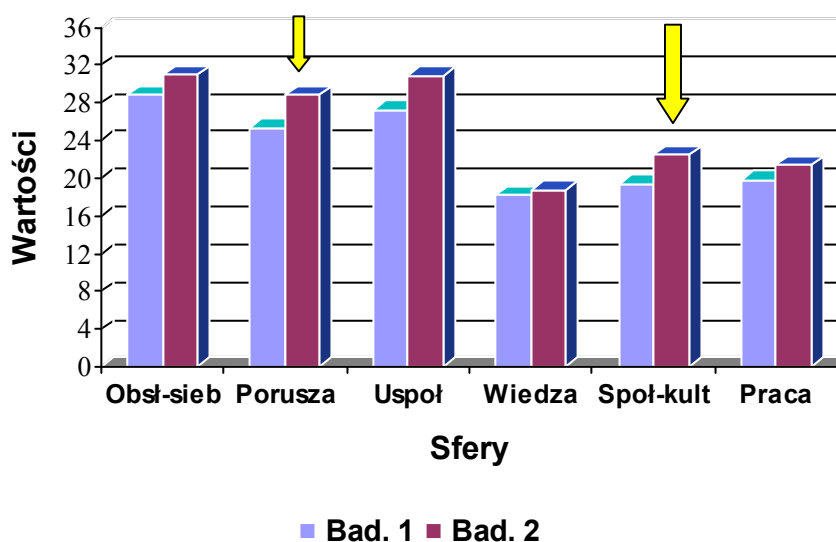
Wyk. 21. Życiowe umiejętności (ŻUN) – grupa wakacyjna

Wyk. 22. Życiowe umiejętności (ŻUN) – kobiety g. wakacyjna

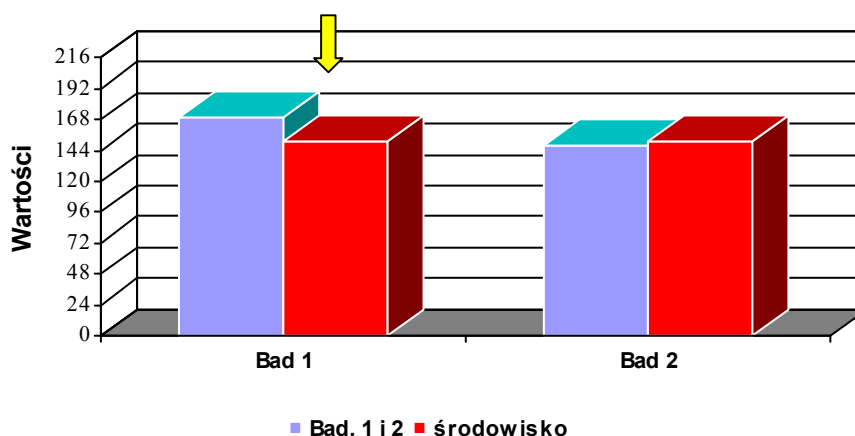

Wyk. 23. Życiowe umiejętności (ŻUN) – mężczyźni g. wakacyjna

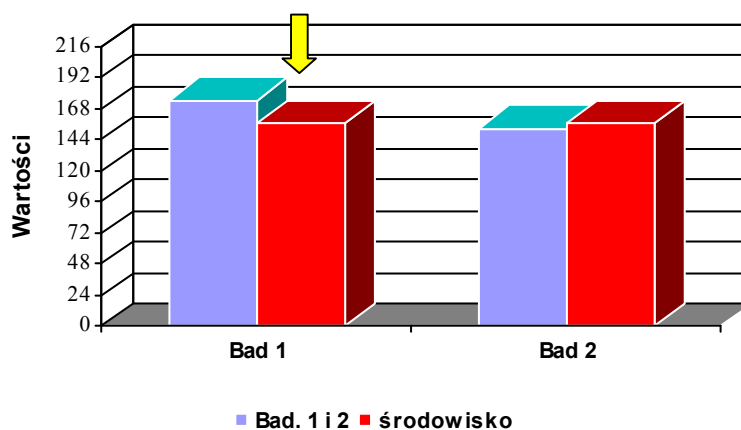

Porównanie samooceny życiowych umiejętności beneficjentów z oceną dokonaną przez osobę wskazaną w środowisku ich przebywania dostarcza kolejnych różnicowań. Najpierw należy zauważyć, iż podobnie jak w przypadku poziomu kompetencji społecznych ocena środowiska jest ona zdecydowanie niższa, ale tylko w porównaniu z samooceną w badaniu pierwszym różnica jest istotna statystycznie dla całej grupy ($p \leq 0,01$) i podgrupy kobiet ($p \leq 0,05$) (wyk. 24-26, aneks tab. 25-30).

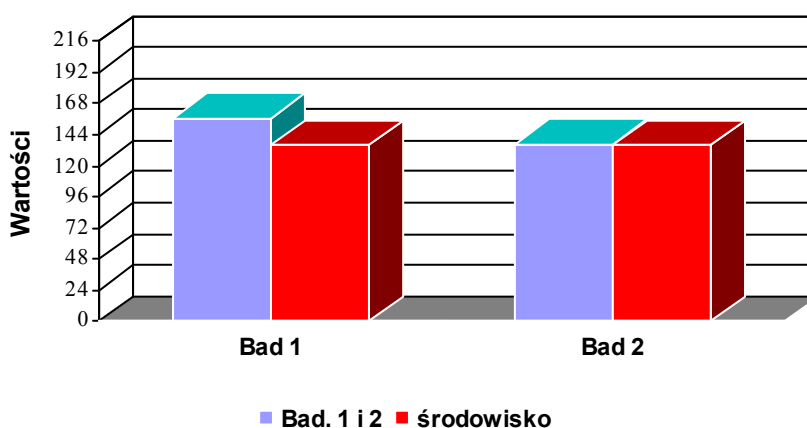
Wyk. 24. Życiowe umiejętności (ŻUN) – cała grupa + środowisko

Wyk. 25. Życiowe umiejętności (ŻUN) – podgrupa kobiet + środowisko

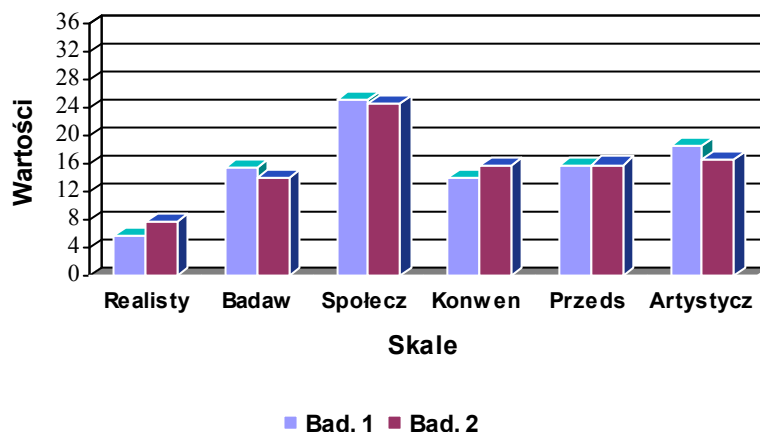
Wyk. 26. Życiowe umiejętności (ŻUN) – podgrupa mężczyzn + środowisko

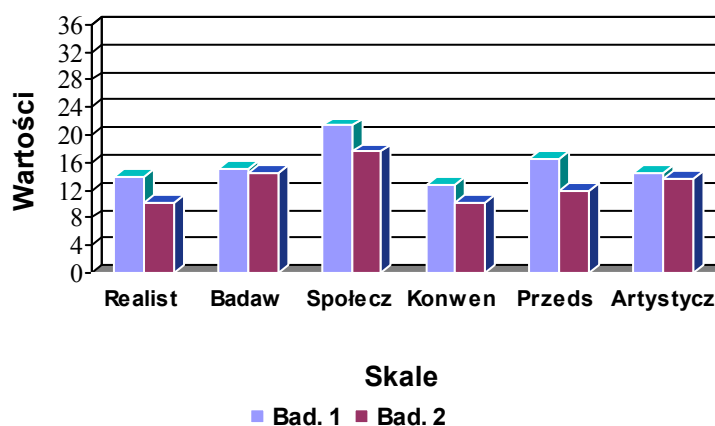
Ostatnim z analizowanych aspektów w funkcjonowaniu poznawczym beneficjentów były preferencje zawodowe i samoocena kompetencji

zawodowych. Analizy w tym zakresie prowadzone były tylko z podziałem na płeć. Pozwoliło to respektować ogólnie przyjętą informację o roli płci w zróżnicowaniu zainteresowań zawodowych.

Wyk. 27. Preferencje czynności zawodowych (ZSPZ-CP) badanych kobiet

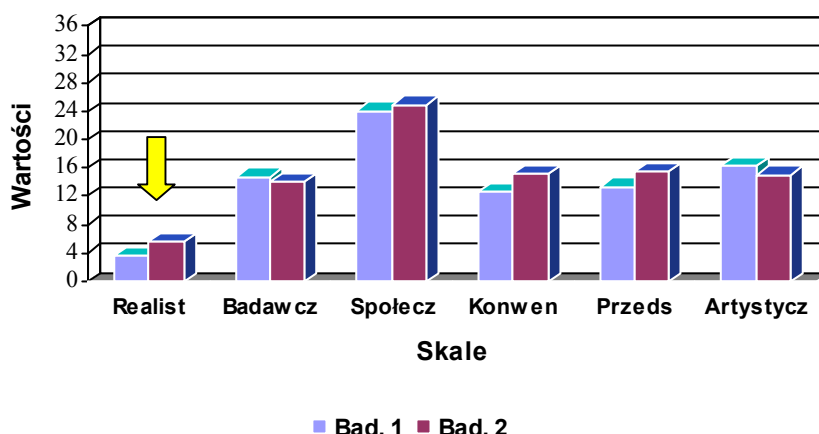

Wyk. 28. Preferencje czynności zawodowych (ZSPZ-CP) badanych mężczyzn

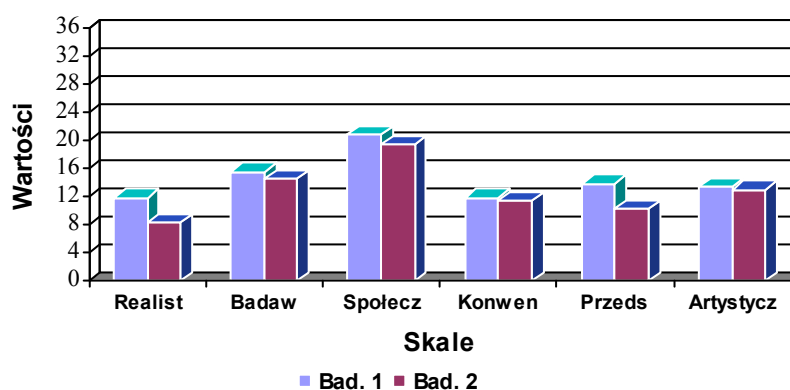

Analiza preferencji zawodowych badanych kobiet i mężczyzn rozpoczynających kursy językowe we wrześniu 2006 i marcu 2007 nie wykazała istotnego zróżnicowania między badaniem pierwszym a drugim (wyk. 27-28; aneks tab. 31-32). Natomiast analiza samooceny kompetencji zawodowych wykazała, że tylko beneficjentki zauważyły u siebie w drugim badaniu istotny wzrost kompetencji w zawodach realistycznych ($p \leq 0,01$) (wyk. 29-30; aneks tab. 33-34)

Wyk. 29. Samoocena kompetencji zawodowych (ZSPZ-R) badanych kobiet

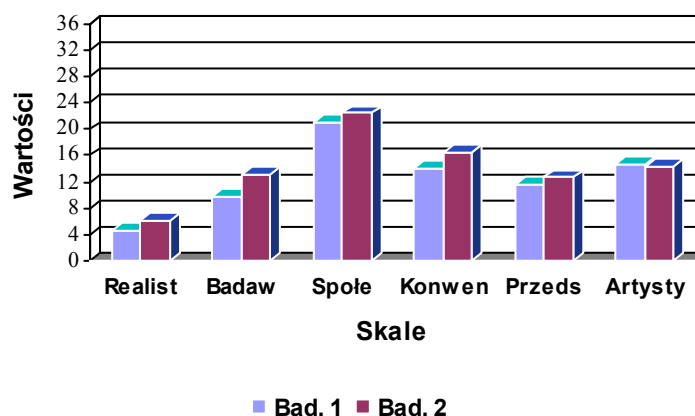

Wyk. 30. Samoocena kompetencji (ZSPZ-R) badanych mężczyzn

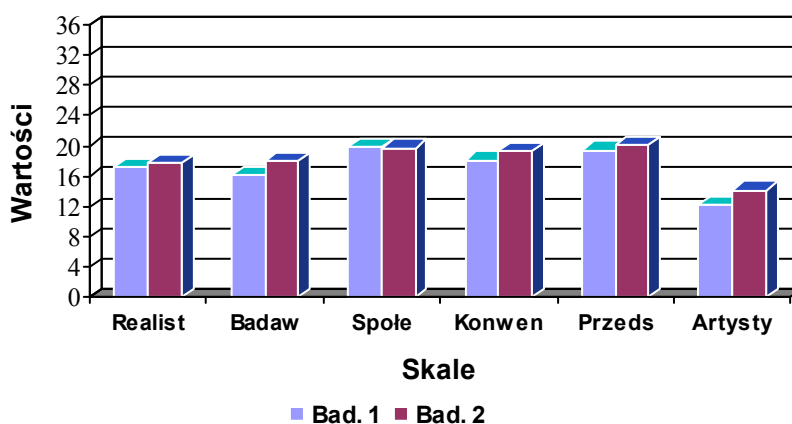

W grupie wakacyjnej pojawiło się tylko jedno zróżnicowanie w zakresie preferencji zawodowych u beneficjentek. W drugim badaniu ujawniły one istotnie silniejsze preferencje w zakresie czynności związanych z wykonywaniem zawodów badawczych ($p \leq 0,01$) (wyk. 31-32; aneks tab. 35-36). Zdecydowanie więcej zróżnicowania zostało ujawnione w zakresie samooceny kompetencji zawodowych ale tylko u beneficjentek. W drugim badaniu istotnie wyżej oceniły one swoje kompetencje w zakresie: czynności badawczych ($p \leq 0,05$); konwencjonalnych ($p \leq 0,05$); przedsiębiorczych ($p \leq 0,05$) (wyk. 33-34; aneks tab. 36-37).

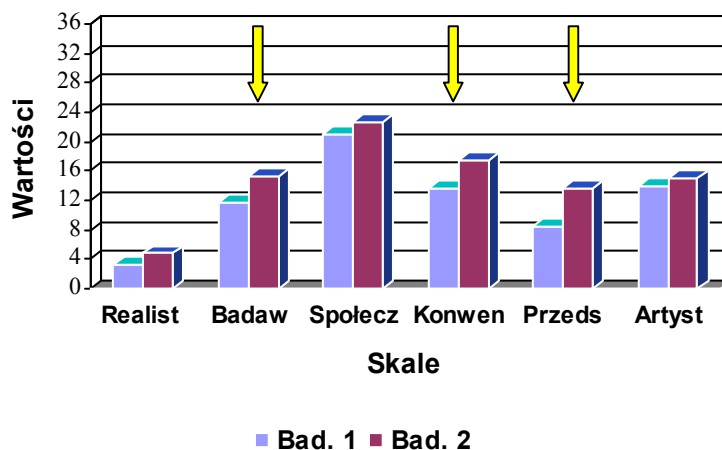
Wyk. 31. Preferencje czynności zawodowych (ZSPZ-CP) badanych kobiet z grupy wakacyjne

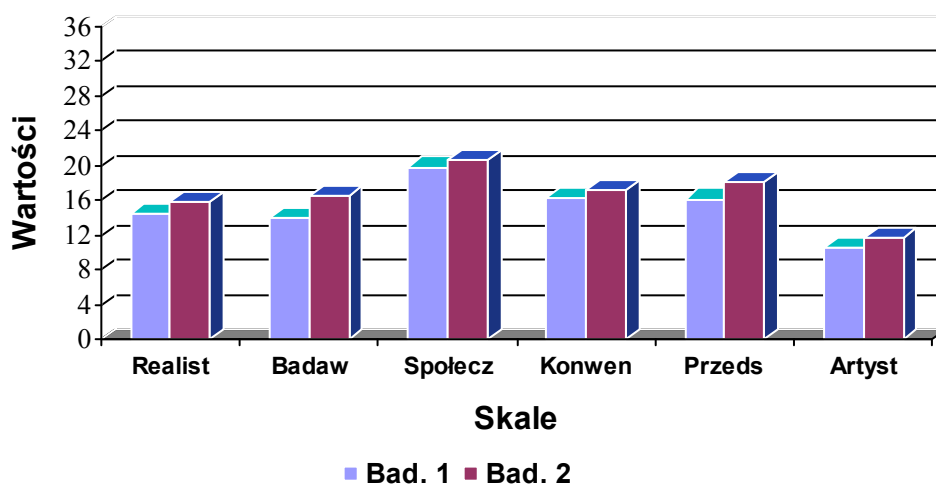
Wyk. 32. Preferencje kompetencji zawodowych (ZSPZ-CP) badanych mężczyzn z grupy wakacyjne

Wyk. 33. Samoocena kompetencji zawodowych (ZSPZ-R) badanych kobiet z grupy wakacyjne

Wyk. 34. Samoocena kompetencji zawodowych (ZSPZ-R) badanych mężczyzn z grupy wakacyjnej

Podsumowanie

W związku z powyższym można stwierdzić, że oddziaływania rehabilitacyjne prowadzone w ramach projektu *Przez języki świata do pracy* zdecydowanie wpłynęły na zmianę jakościową psychospołecznego funkcjonowania beneficjentów. Należałoby sugerować, by w procesie rehabilitacji zawodowej w większym stopniu zwracać uwagę na udział aktywności rehabilitacyjnych i form realizacji podobnych do tych z projektu.